

Dokazi o povezavi med inkluzivnim izobraževanjem in družbeno vključenostjo

Končno zbirno poročilo

EUROPEAN AGENCY
for Special Needs and Inclusive Education

DOKAZI O POVEZAVI MED INKLUZIVNIM IZOBRAŽEVANJEM IN DRUŽBENO VKLJUČENOSTJO

Končno zbirno poročilo

Evropska agencija za izobraževanje oseb s posebnimi potrebami in inkluzivno izobraževanje (Agencija) je neodvisna in samoupravna organizacija. Agencijo sofinancirajo ministrstva za izobraževanje v njenih državah članicah in Evropska komisija s pomočjo nepovratnih sredstev za poslovanje v okviru izobraževanega programa Erasmus+ (2014–2020) Evropske unije (EU).

Sofinancira program
Evropske unije
Erasmus+

Podpora Evropske komisije za pripravo te publikacije ne pomeni odobritve njene vsebine, ki odraža le stališča avtorjev, zato Komisija ne more biti odgovorna za kakršno koli uporabo navedenih podatkov.

Stališča, ki jih v tem dokumentu navajajo posamezniki, ne predstavljajo nujno uradnih stališč Agencije, njenih držav članic ali Komisije.

Urednica: Simoni Symeonidou

Dovoljena je objava izvlečkov iz tega dokumenta, pod pogojem, da je naveden jasen sklic na vir. To poročilo je treba v virih navesti, kot sledi: Evropska agencija za izobraževanje oseb s posebnimi potrebami in inkluzivno izobraževanje, 2018. *Dokazi o povezavi med inkluzivnim izobraževanjem in družbeno vključenostjo: Končno zbirno poročilo.* (S. Symeonidou, ur.). Odense, Danska

Zaradi večje dostopnosti je to poročilo na voljo v 25 jezikih in v dostopni elektronski obliki na spletni strani Agencije: www.european-agency.org

To je prevod izvirnega besedila v angleščini. V primeru dvoma o točnosti podatkov v prevodu glejte izvirno angleško besedilo.

ISBN: 978-87-7110-768-5 (elektronska različica)

© European Agency for Special Needs and Inclusive Education 2018

Sekretariat
Østre Stationsvej 33
DK-5000 Odense C Denmark
Tel: +45 64 41 00 20
secretariat@european-agency.org

Urad v Bruslju
Rue Montoyer, 21
BE-1000 Brussels Belgium
Tel: +32 2 213 62 80
brussels.office@european-agency.org

VSEBINA

UVOD	5
UGOTOVITVE	6
Izobraževanje	7
Zaposlitev	8
Življenje v skupnosti	9
KLJUČNA SPOROČILA IN PREMISLEKI POLITIKE	10

UVOD

Akadska literatura pogosto poudarja povezavo med inkluzivnim izobraževanjem in družbeno vključenostjo kot pomembno vprašanje v okviru raziskav, ki raziskujejo ali inkluzivno izobraževanje ali družbeno vključenost. Obstajajo tudi raziskave, ki raziskujejo povezavo med inkluzivnim izobraževanjem in družbeno vključenostjo, čeprav so omejene. Te raziskave se pogosto izvajajo v disciplinah, kot sta sociologija in psihologija in ne inkluzivno izobraževanje. To lahko deležnikom inkluzivnega izobraževanja preprečuje, da so seznanjeni z raziskovalnimi dokazi in jih uporabljajo v korist invalidov.

Glede na zgoraj navedeno je bil izveden pregled literature, da se preuči povezava med inkluzivnim izobraževanjem in družbeno vključenostjo invalidov. Pregled sta usmerjali zlasti dve raziskovalni vprašanji:

- Kakšna je povezava med inkluzivnim izobraževanjem in družbeno vključenostjo?
- Kaj trenutne raziskave pravijo o potencialu inkluzivnega izobraževanja kot orodju za spodbujanje družbene vključenost?

Pregled je obravnaval družbeno vključenost kratkoročno (tj. obdobje, ko otroci obiskujejo šolo) in dolgoročno (tj. ko invalidi zaključijo obvezno šolanje). Osredotočal se je na tri področja – izobraževanje, zaposlitev in življenje v skupnosti – ter si prizadeval, da bi zagotovil dokaze iz podatkovnih nizov študij z namenom pojasniti, kako je inkluzivno izobraževanje povezano z družbeno vključenostjo. Temeljna literatura obravnava vpliv inkluzivnega izobraževanja na družbeno vključenost s preučevanjem področij izobraževanja, zaposlitve in življenja v skupnosti. To preučujejo tudi poročila, ki so jih objavile mednarodne organizacije, kot so Združeni narodi, Evropska unija in Evropska agencija za izobraževanje oseb s posebnimi potrebami in inkluzivno izobraževanje ter druge organizacije/mreže.

Pregled literature o inkluzivnem izobraževanju prinaša strukturiran pristop za preučevanje velikega števila študij na to temo. Njegove glavne ugotovitve izhajajo iz sinteze raziskovalnih dokazov. Pojasnjuje različne vidike kratkoročne in dolgoročne družbene vključenosti invalidov na vseh treh področjih (izobraževanje, zaposlitev in življenje v skupnosti).

Od pregleda se pričakuje, da bo koristen za različne deležnike na področju izobraževanja in na različnih ravneh. Pregled literature, ki kaže dokaze o vplivu inkluzivnega izobraževanja na družbeno vključenost, je zlasti lahko koristen za oblikovalce politike, ki želijo razviti politike na podlagi dejstev v zvezi z inkluzivnim izobraževanjem. Od pregleda se na drugi ravni pričakuje, da bo prispeval k teoriji inkluzivnega izobraževanja. To bo storil z zagotavljanem dokazov, da je povezava med inkluzivnim izobraževanjem in družbeno vključenostjo pomembna za kakovost zagotavljanja inkluzivnega izobraževanja, prehodne strukture in družbeno politiko (na primer politike, ki podpirajo zaposlovanje invalidov, politike za samostojno življenje in za dostop v grajenem okolju). Pregled prav tako nudi dokaze, ki kažejo nadaljnja področja raziskav (zlasti v evropskih državah).

Končno zbirno poročilo opisuje glavne ugotovitve pregleda literature in predstavlja ključna sporočila in stališča politike. Celoten pregled literature je na voljo v tiskani in elektronski obliki na spletni strani Agencije.¹

UGOTOVITVE

Ugotovitve pregleda kažejo, da obstaja povezava med inkluzivnim izobraževanjem in družbeno vključenostjo na področjih izobraževanja, zaposlitve in življenja v skupnosti. Hkrati se zdi, da družbeno vključenost spodbujajo ali zavirajo drugi dejavniki. Mednje spadajo kakovost inkluzivne prakse, družbena politika, družbene strukture in stališča, potek življenja posameznika in tako naprej. V pregledu predstavljeni raziskovalni dokazi kažejo, da obiskovanje segregiranih okolij zmanjša možnosti za družbeno vključenost kratkoročno (medtem ko so otroci invalidi v šoli) in dolgoročno (po zaključku srednje šole). Obiskovanje posebnih okolij je povezano s slabimi akademskimi in poklicnimi kvalifikacijami, zaposlitvijo v varovanih delavnicah, finančno odvisnostjo, manj priložnostmi za samostojno življenje in slabimi socialnimi mrežami po zaključku šolanja. V zvezi s tem bi oblikovalci politike lahko preučili možnost ponovne določitve posebnega ukrepa, ki je na voljo v številnih državah za podporo učenju v inkluzivnih izobraževalnih okoljih.

Glavne ugotovitve pregleda so povzete v nadaljevanju. Razdeljene so na tri podpodročja: izobraževanje, zaposlitev in življenje v skupnosti.

¹ Evropska agencija za izobraževanje oseb s posebnimi potrebami in inkluzivno izobraževanje, 2018. *Evidence of the Link Between Inclusive Education and Social Inclusion: A Review of the Literature [Dokazi o povezavi med inkluzivnim izobraževanjem in družbeno vključenostjo. Pregled literature]*. (S. Symeonidou, ur.). Odense, Danska. www.european-agency.org/resources/publications/evidence-literature-review

Izobraževanje

Ugotovitve pregleda o povezavi med inkluzivnim izobraževanjem in družbeno vključenostjo v obveznem izobraževanju ter višjem in visokošolskem izobraževanju kažejo, da:

- **Inkluzivno izobraževanje poveča možnosti za interakcije z vrstniki in oblikovanje tesnih prijateljstev med učenci invalidi in tistimi, ki to niso.** Čeprav je družbene odnose zapleteno meriti, je socialna interakcija, ki poteka v inkluzivnih okoljih, predpogoj za razvijanje prijateljstev, družbenih in komunikacijskih veščin, podpornih mrež, občutka pripadnosti ter pozitivnih vedenjskih rezultatov.
- **Da v inkluzivnih okoljih potekajo družbene interakcije in prijateljstva, je treba upoštevati več elementov, ki spodbujajo udeležbo učencev (to so dostop, sodelovanje, priznavanje in sprejemanje).** Doseganje družbene vključenosti učencev invalidov v inkluzivnih okoljih pomeni povečati udeležbo na vseh področjih in med vsemi deležniki (to so osebje, učenci in starši) ter vseh ravneh (to so šolska politika in praksa ter šolska kultura). Družbena vključenost učencev invalidov ni dosežena, kadar se njihova udeležba zavira zaradi negativnih stališč do invalidnosti in izključujočih šolskih struktur (npr. omejene dostopnosti, pomanjkanja prožnosti, izvzetja iz predmetov, ki veljajo za „težke“).
- **Učenci invalidi, ki se izobražujejo v inkluzivnih okoljih, lahko akademsko in družbeno delujejo bolje kot učenci, ki se izobražujejo v segregiranih okoljih.** Akademski in socialni dosežki učencev se spodbujajo, kadar obstajajo resnično inkluzivne politike in prakse ter inkluzivna šolska kultura, hkrati pa učitelji sledijo inkluzivni pedagogiki.
- **Obiskovanje inkluzivnih izobraževalnih okolij in prejemanje podpore v njih povečuje verjetnost vpisa v višje in visokošolsko izobraževanje.** Povezava med inkluzivnim izobraževanjem in vpisom v višje in visokošolsko izobraževanje je odvisna od učinkovitega načrtovanja prehoda, ki se začne v srednji šoli in vključuje skupnost. Številni dejavniki delujejo kot ovira za vpis v višje in visokošolsko izobraževanje, kot na primer naslednji: pomanjkanje denarja, neustrezna pomoč pri vlogah, slabo prepoznavanje potrebnih primernih nastanitev, slab dostop do ustreznih predavanj ter nizkokakovostni načrti prehoda.

Zaposlitev

Ugotovitve pregleda o povezavi med inkluzivnim izobraževanjem in zaposlitvijo kažejo, da:

- **Je obiskovanje inkluzivnega izobraževalnega okolja eden izmed dejavnikov, ki povečajo verjetnost zaposlitve invalidov.** Na zaposlitvene možnosti invalidov poleg izobraževanja vplivajo tudi številni družbeni dejavniki, kot so politika, lokalni trg, zaposlitvene mreže, stališča delodajalcev in dostopne zaposlitvene strukture.
- **Narava učnega načrta lahko ali omeji ali poveča možnosti mladih invalidov, da se zaposlijo.** Zagotavljanje dostopa v učnem načrtu vodi do akademskih in poklicnih kvalifikacij, ki povečujejo zaposlitvene možnosti. Oblike „posebnih“ učnih načrtov, ki so sprejete ali oblikovane izključno za mladostnike invalide, lahko zaposlitvene možnosti omejujejo.
- **Visokokakovostni programi prehoda v srednjih šolah lahko povečajo verjetnost zaposlitve invalidov.** Programi prehoda, ki temeljijo na skupnosti in potekajo v srednjih šolah, veljajo za učinkovitejše pri zagotavljanju službe kot na šoli temelječi programi prehoda. Programi prehoda, ki so kratki in jih izvajajo rehabilitacijski pedagogi brez vključevanja rednega razrednika, omejujejo možnosti za zaposlovanje na odprtem trgu dela.
- **Izobraževanje v inkluzivnem izobraževalnem okolju lahko vpliva na vrsto zaposlitve (to so zaščitena, podprta in odprta zaposlitev ter samozaposlitev) invalidov.** Izobraževanje v segregiranem okolju je povezano z zagotavljanjem zaposlitve na zaščitениh delavnicah (ki verjetno prispeva k izolaciji in ne družbeni vključenosti invalidov). Izobraževanje v inkluzivnem okolju vodi k akademskim in poklicnim kvalifikacijam in znanju, ki povečujejo verjetnost izbire drugih oblik zaposlitve, kot so podprta in odprta zaposlitev ter samozaposlitev.

Življenje v skupnosti

Za namene pregleda se življenje v skupnosti nanaša na samostojno življenje, kar pomeni biti finančno samostojen, imeti prijateljstva in družbene mreže ter sodelovati v prostočasnih dejavnostih. Ugotovitve pregleda o povezavi med inkluzivnim izobraževanjem in življenjem v skupnosti kažejo, da:

- **Sta izobraževanje in politike blaginje med seboj povezana dejavnika pri doseganju samostojnega življenja.** Inkluzivno izobraževanje je eden izmed dejavnikov, ki povečajo možnosti za samostojno življenje. Slabo izobraževanje v redni šoli skupaj s šibkimi politikami blaginje zmanjšuje verjetnost samostojnega življenja.
- **Za mlade invalide, ki obiskujejo inkluzivno izobraževalno okolje, je bolj verjetno, da bodo finančno samostojni kmalu po zaključku srednješolskega izobraževanja.** Vpliv inkluzivnega izobraževanja na finančno samostojnost slabi z minevanjem časa od zaključka šolanja, ker različni dejavniki vplivajo na potek življenja osebe. To lahko vodi v odvisnost od dohodka iz socialne varnosti.
- **Za mlade invalide, ki obiskujejo segregirano okolje, je manj verjetno, da bodo imeli prijateljstva in družbene mreže v svojem odraslem življenju.** Z leti se družbene mreže invalidov spremenijo zaradi preferenc posameznikov in različnih življenjskih poti, zato je negativen vpliv posebnih razredov manj očiten.
- **Izobraževanje v inkluzivnem okolju je eden izmed dejavnikov, ki povečajo možnosti za sodelovanje v prostočasnih dejavnostih. Izobraževanje v segregiranem okolju deluje kot ovira za sodelovanje.** Vendar je treba sodelovanje invalidov v prostočasnih dejavnostih razlagati pazljivo, saj se prosti čas včasih enači s fizično prisotnostjo ali terapijo ter ne vodi v zadovoljstvo ljudi.

KLJUČNA SPOROČILA IN PREMISLEKI POLITIKE

V luči glavnih ugotovitev pregleda bi oblikovalci politike lahko preučili razvoj politik na podlagi dejstev, katerih cilj je izboljšati družbeno vključenost invalidov tekom njihovega življenja. To poglavje predstavlja ključna sporočila in premisleke, ki izhajajo iz pregleda.

- Pregled poleg evropskega in mednarodnega zagovarjanja približevanja sistemom inkluzivnega izobraževanja zagotavlja oblikovalcem politike raziskovalne dokaze o pozitivnem vplivu inkluzivnega izobraževanja na družbeno vključenost. Poleg tega pregled poudarja, da politike, ki inkluzivno izobraževanje vidijo zgolj kot namestitve v redno šolo, ovirajo sodelovanje učencev invalidov in potemtakem ne vodijo k družbeni vključenosti. Zato, da bi imelo inkluzivno izobraževanje vpliv na družbeno vključenost, je potrebno s pomočjo politike in prakse zagotoviti, da učenci invalidi sodelujejo pod enakimi pogoji z učenci, ki to niso, pri vseh vidikih šolanja (na primer učenju, igranju, dostopu do šolskih območij in dejavnosti itd.) Poleg tega morajo politika in posledični predpisi in standardi zagotavljanje kakovosti jasno določiti, da so v sistemih inkluzivnega izobraževanja pomembni akademski in družbeni dosežki.

- Oblikovalci politike bi morali preučiti, kako bi politika lahko najbolj urejala prehod iz enega sistema v drugega in iz enega življenjskega obdobja v drugega, da se ohranijo ali povečajo možnosti družbene vključenosti. Pregled je na primer pokazal, da inkluzivno izobraževanje poveča verjetnost vpisa v višje in visokošolsko izobraževanje. Hkrati pa lahko druge spremenljivke, kot so pomanjkanje usmerjanja in načrtov prehoda, delujejo kot ovire. Podobno je pregled ugotovil, da inkluzivno izobraževanje poveča verjetnost zagotovljene plačane službe na odprtem trgu dela. Kljub temu drugi dejavniki, kot so politika in nedostopna zaposlitvena okolja, delujejo kot ovire. V teh in drugih primerih morajo oblikovalci politike preučiti, kako naj se zagotovi, da naložbo v inkluzivno izobraževanje cenijo druge politike, ki vplivajo na invalide v kasnejših letih.

- Drugo vprašanje, ki ga je v zvezi s politiko treba upoštevati, je, kako podaljšati pozitivni vpliv inkluzivnega izobraževanja. Pregled je pokazal, da čeprav ima inkluzivno izobraževanje pozitiven vpliv na zaposlitev in finančno samostojnost kmalu po zaključku srednje šole, ta vpliv sčasoma slabi. Ugotovljeno je bilo, da je to rezultat različnih osebnih dejavnikov, kot je življenjska pot, možne nezgode in bolezni, pogoji v družini in tako naprej. Vendar bi politika lahko preučila, kako nadalje spodbujati družbeno vključenost invalidov s pomočjo zaposlitve, ko postajajo starejši in postanejo skupina, ki je izpostavljena tveganju.

- Oblikovalci politike bi morali preučiti možnost ponovne določitve posebnega ukrepa, ki je na voljo v številnih državah za podporo učenju v inkluzivnih izobraževalnih okoljih. V pregledu predstavljeni raziskovalni dokazi kažejo, da obiskovanje segregiranih okolij zmanjša možnosti za družbeno vključenost kratkoročno (medtem ko so otroci invalidi v šoli) in dolgoročno (po zaključku srednje šole). Obiskovanje posebnih okolij je povezano s slabimi akademskimi in poklicnimi kvalifikacijami, zaposlitvijo v varovanih delavnicah, finančno odvisnostjo, manj priložnostmi za samostojno življenje in slabimi socialnimi mrežami po zaključku šolanja.

Nadaljnje raziskave bi lahko nadalje preučile izkušnje učencev tekom njihovega življenja v šoli v različnih okoliščinah, šolsko politiko in prakso, strukture/programe, ki zagotavljajo prehod iz izobraževanja v zaposlitev ter življenje v skupnosti. Takšne raziskave bi razkrile spremenljivke, ki omogočajo družbeno vključenost. Longitudinalne študije so pomembne tudi pri obravnavi povezave med inkluzivnim izobraževanjem in družbeno vključenostjo na vseh treh področjih (izobraževanje, zaposlitev in življenje v skupnosti). Takšne študije bi lahko dodatno izpostavile, kako politika inkluzivnega izobraževanja in druge politike (na primer socialna in zaposlitvena politika) spodbujajo ali ovirajo družbeno vključenost v različnih okoliščinah.

Sekretariat:

Østre Stationsvej 33
DK-5000
Odense C
Denmark
Tel: +45 64 41 00 20
secretariat@european-agency.org

Urad v Bruslju:

Rue Montoyer 21
BE-1000
Brussels
Belgium
Tel: +32 2 213 62 80
brussels.office@european-agency.org

www.european-agency.org